

Mehrsprachigkeit und Arbeitswelt

Das Wichtigste in Kürze

Le plurilinguisme dans le monde du travail

Une synthèse

Multilinguismo e mondo del lavoro

Executive Summary

Plurilinguitad ed il mund da lavur

Ina sintesa

Multilingualism at the Workplace

Executive Summary

Renata Coray, Alexandre Duchêne

2017

Bericht des Wissenschaftlichen Kompetenzzentrums für Mehrsprachigkeit
Rapport du Centre scientifique de compétence sur le plurilinguisme
Rapporto del Centro scientifico di competenza per il plurilinguismo
Rapport dal Center scientific da cumpetenzza per la plurilinguitad
Report of the Research Centre on Multilingualism

Herausgeber | Publié par

Institut für Mehrsprachigkeit
www.institut-mehrsprachigkeit.ch

—

Institut de plurilinguisme
www.institut-plurilinguisme.ch

AutorInnen | Auteurs

Renata Coray, Alexandre Duchêne

Übersetzung | Traduction

Mary Carozza, Barbla Etter, Estefania Pio, Joël Rey

Das vorliegende Projekt wurde im Rahmen des Arbeitsprogramms 2012–2014 des Wissenschaftlichen Kompetenzzentrums für Mehrsprachigkeit durchgeführt. Für den Inhalt dieser Veröffentlichung sind die AutorInnen verantwortlich.

Le projet dont il est question a été réalisé dans le cadre du programme de travail 2012–2014 du Centre scientifique de compétence sur le plurilinguisme. La responsabilité du contenu de la présente publication incombe à ses auteurs.

Freiburg | Fribourg, 2017

Layout

Billy Ben, Graphic Design Studio

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Eidgenössisches Departement des Innern EDI
Département fédéral de l'intérieur DFI
Dipartimento federale dell'interno DFI
Departament federal da l'intern DFI
Bundesamt für Kultur BAK
Office fédéral de la culture OFC
Ufficio federale della cultura UFC
Uffizi federal da cultura UFC

Plurilinguitad ed il mund da lavur

Ina sintesa

—

Renata Coray, Alexandre Duchêne

Introducziun

La muntada creschenta da linguas e cum-petenzas linguisticas en il mund da lavur sin tut ils stgalims ierarchics e betg mo en il sectur terziar, vegn suttastritgada dapi intgins onns en numerus artitgels davart quest tema. Sco raschuns per l'augment dals contacts linguisticas professionals vengnan numnadas la globalisaziun, la mobilitad e la migraziun sco er innovaziuns tecnicas. Novs models da lavur cun dapli responsabladad, era per emploiads che n'han betg ina posiziun da cader, sco era considerablamain dapli comunicaziun (a bucca ed en scrit) tar la preparaziun, l'execuziun e l'evaluaziun da la lavur, han la consequenza ch'i dat strusch pli piazzas da lavur, en las qualas n'èn betg pretendidas bunas cumpetenzas linguisticas e comunicativas.

Ushia è era la litteratura scientifica davart il tema plurilinguitad ed il mund da lavur sa multiplitgada ils ultims onns. I sa tracta qua gia per definiziun d'in champ scientific interdisciplinar che interesse-scha sper la scienza linguistica era la scienza d'economia, da lavur e da management, ma era la politologia e la sociologia. En vista a questa litteratura scientifica vasta davart il mund da lavur pluriling, na po questa sintesa insumma betg dar ina survista cumpletta. Intgins champs da lavur avain nus mo pudì tractar a l'ur u insumma betg, p.ex. la sanadad publica, la scolaziun u l'economia informala. La sintesa sa basa sin ina revista da litteratura pli cumpletta,

publitgada en tudestg (da telechargiar sin: www.zentrum-mehrsprachigkeit.ch/forschung/literaturberichte.html), che metta l'accent sin studis sociolinguistics da l'Europa a partir da la fin dal 20avel tschientaner, che integrescha però era diversas ovras d'auters continents e d'altres disciplinas. Sper l'ampla litteratura da lingua englaisa vegn resguardada litteratura da lingua franzosa, tudestga e taliana. La sintesa preschenta resumescha las tendenzas ed ils resultats scientifics ils pli impurtants. Nus desistin intenziunadamain da dar renviaments a la litteratura, perquai che quai fiss mo ina tscherna fitg selectiva e pauc represchentativa. Lecturas e lecturs interessads chattan ina bibliografia extendida e divers renviaments a la litteratura en las passaschas correspudentas da la revista da litteratura extendida.

Analog a la structura da la revista da litteratura è la structura da la sintesa preschenta quasi cronologica e concepida lung las diversas etappas dal process da lavur. Questas etappas correspundan fin ad in tschert grad er a las midadas dal focus da la scienza davart la plurilinguitad en il mund da lavur. Quella è s'occupada al cumenzament da dumondas davart la furmaziun e socialisaziun linguistica al plaz da lavur ed accentuescha oz las praticas e represchentaziuns plurilinguas sco era la valurisaziun da las cumpetenzas plurilinguas.

Lingua e lavur: características dad in champ scientific interdisciplinar

Ditg è la lingua en il mund da lavur vegnida explorada or dad ina perspectiva monolingua, al tema plurilinguitad vegn pir detitgà dapli atenziun dapi ils onns 1990. Dapi alura vegn quest tema perscrutà or da diversas vistas teoreticas e metodologicas che vegnan skizzadas qua curtamain e vegnan explitgadas pli detagliadamain en ils suandants chapitels. Las pli impurtantas tradiziuns scientificas davart lingua e plurilinguitad en il mund da lavur cumpiglian en las ciencias linguistics l'analisa d'interacziun, la pragmatica e la sociolinguistica critica. Studis d'analisa da conversaziun perscruteschan or d'ina perspectiva micro-structurala las interacziuns ed ils process d'organisaziun adina pli complexs e multimodals al plaz da lavur. Els na s'interesseschon betg mo per interacziuns en instituziuns classicas sco in tribunal, ina scola, ina pratica da medi ed en stizuns, ma era per interacziuns da lavur tecnologicamain complexas, p.ex. en centers da controlla aviatica, salas d'operaziun u hallas da fabrica. Studis en la tradiziun da la sociolinguistica interacziunala suttastritgan la significaziun da la perscrutaziun etnografica en il mund da lavur e quai betg mo en l'etascha dals schefs, ma era en la producziun. Els collian l'analisa da dumondas dad inegalitads socialas cun l'analisa interacziunala e focusseschan eventualas malchapientschas linguistics ed evaluaziuns socialas negativas en in context da lavur pluriling cun

ina lingua d'interpresa dominante. Studis en la tradiziun da la sociolinguistica critica perscruteschan praticas linguistics en il mund da lavur en lur context istoric e social. Els examineschan la lavur sco lieu da resursas repartidas a moda ineguala, nua che pussanza ed exclusiun sociala vegn exequida era tras il diever da lingua(s).

A la cruschada tranter la linguistica e l'economia sa fatschentan la linguistica da l'economia e la perscrutaziun da la comunicaziun d'interpresa cun lingua e plurilinguitad en il mund da lavur, surtut en l'ambient da las interpresas internaziunals. Quests studis èn segnads tendenzialmain d'in interess scientific pratic ed orientads al commerzi e vulan contribuir a l'optimaziun da la comunicaziun e l'infurmaziun da las fatschentas. In interess particular consista d'analisar l'effizienz communicativa da discussiuns e sesidas, dad interacziuns cun clients sco era la significaziun da l'anglais per la comunicaziun economica. Dapi la "vieuta linguistica" datti er en studis da la linguistica da l'economia in interess per la construcziun discursiva d'organisaziuns.

La lingua en il mund da lavur vegn er analisada or da l'optica politologica ed economica. Studis da la politica linguistica analyseschan prescripziuns linguistics che la politica statale fa a l'economia sco era regulaziuns linguistics internas da fatschentas. Strategias d'interpresas grondas multinaziunals da regular lur

praticas linguisticas vegnan gudent analisadas e categorisadas sin ina scala dal *non management* sur il *simple management* fin al *organised management*. Oz datti adina dapli studis da l'economica linguistica. Els analyseschan l'influenza vicendaivla da variablas economicas e linguisticas cun

metter l'accent spezialmain sin dimensiuns economicas da discriminaziuns linguisticas (d'immigrants e da minoritads linguisticas). In'auter accent vegn mess sin l'analisa dals custs e dal gudogn da mesiras da la politica linguistica.

Plurilinguitad en in mund da lavur che sa transformar

Sin in'axa diacrona sa laschan ordinar quels artitgels che analiseschan la valor da la lingua e da cumpetenzas linguisticas en in mund da lavur che sa transformar. Là sa mussan trais prioritads da la perscrutaziun: studis davart la transformaziun istorica da la valorisaziun da la lingua al plaz da lavur, studis davart la comunicaziun interculturala e davart l'anglais sco lingua franca en il commerzi internaziunal e studis davart la comercialisaziun da la lingua en la *new economy*.

Studis orientads istoricamain mussan, co ch'il discurren durant la lavur è vegnì bullà sco donnegius per la productivitat fin lunsch en il 20avel tschientaner ed è perquai vegnì scumandà per part. Pir a partir dals onns 1970 è discurren vegnì scuvert sco resursa economica e sco factur da productivitat. Cun la muntada creschenta dal diever da lingua a la lavur, s'augmentan era las pretensiuns a las cumpetenzas da scriver dals lavurants. Campagnas d'alfabetisaziun èn stadas il resultat da quest svilup. Surtut en activitads cun in diever da lingua(s) intensiv en il sectur terziar furma la "lavur da lingua" oz la part principala da la lavur.

Cun l'internazionalisaziun creschenta da l'economia mussa la perscrutaziun da comunicaziun d'interpresas e da management in interess augmentà vi da dumondas da comunicaziun e chapientscha che va sur cunfins. Studis correspundents s'occupan surtut dals temas comunicaziun in-

terculturala ed anglais sco lingua franca e sa concentreschan surtut sin interpresas multinazionalas e l'etascha dals schefs. Derasads èn studis davart las differenzas da musters e strategias da comunicaziun en tractativas commercialas tranter Europeans u Americans ed Asiats che vegnan interpretadas sco differenzas culturalas. Als Asiats vegn attribui da dar dapli paisa al *face-work* (mantegnair la fatscha), a la relaziun, a l'armonia, ad ierarchias e formalitads. Pli novas retschertgas suttastritgan però ch'ils stils da comunicaziun èn s'avischinads en consequenza a las furmaziuns da management standardisadas, a l'activitad professiunala internaziunala ed al diever derasà da *business-english* sco lingua franca. Plinavant vegnan ozendi analisadas pli pauc las sfidas culturalas e dapli las sfidas linguisticas, p.ex. la spertezza da discurren anglais da *native speakers* u accents betg chapibels da glied cun autras linguas principalas. Studis sociolinguistics, che s'orienteschan ad in paradigma socio-constructivistic, sa distanzieschan da concepts da comunicaziun influenzads d'in determinissem cultural ed analiseschan la comunicaziun d'interpresas internaziunala (englaisa u plurilingua) sco process da construcziun contextual, situativ e social.

In grond champ da retschertga è il diever da l'anglais sco lingua franca commerciala. Entant che tscherts studis descrivan l'anglais d'affars sco code da com-

municaziun neutral, cundividì, simpel, democratic e dinamic-cooperativ, crititgeschan auters l'imperialissem linguistic che vegn generà cun il diever (sfurzà) da l'anglais sin nivel internaziunal. Tras quel s'avria in *language gap* (in foss da linguas) ed ils *English-have-nots* (quels che na san betg anglais) vegnian ignorads.

En l'èra da la *new economy* stattan surtut ils individis e la commodificaziun da lur cumpetenzas linguisticas e communicativas en il center. Studis sociolinguistics analiseschan ils process politic-economics da la commercialisaziun e la chapitalisaziun da

lingua e plurilinguitad en in'economia che s'orientescha pli e pli fitg a la savida ed als servetschs. En il focus stattan d'ina vart las "industrias linguisticas", en las qualas la lingua na gioga betg mo ina rolla en il process da lavur, ma è era in product da la lavur (p.ex. tar translatur, magisters da lingua e spezialists da marketing). Da l'au-tra vart vegnan intercuridas las activitads dal sector da servetsch che pretendan blera lavur linguistica (p.ex. il turissem u il telemarketing). Per quellas pon cumpetenzas plurilinguas daventar ina resursa economica ed ina plivalur.

Access al martgà da lavur e lingua sco med da selecziun

Tar l'access al martgà da lavur survegn la lingua ina funcziun impurtanta da selecziun e da *gatekeeping* (guardiabarreras) e quai tant per la regulaziun da l'access a la lavur e da la promoziun sco era per la regulaziun da la migraziun da lavur internaziunala. Surtut studis da la sociolinguistica interacziunala da regions anglosaxonas han mussà, co che discurs da candidatura e da promoziun tranter representants instituziunals da la lingua maioritara e candidats cun biografias da migraziun pon manar ad in *linguistic penalty* (chasti linguistic) tras process da discriminaziun linguistica subtila. En analisas interacziunals vegn mussà, co che convenziuns e renviaments da contextualisaziun discursivs e metapragmatics, che varieschan tut tenor cultura e ch'èn impurtants per la chapientscha vicendai-vla, pon esser in dischavantatg per candidats dad autras culturas linguisticas. Il discurs da candidatura vala sco discurs ibrid che pretenda ina sintetisaziun da discurs instituziunals e persunals. A candidats cun biografias da migraziun n'èn las reglas da gieù da quests discurs betg adina currentas. Surtut en il segment da pajas bassas, nua che era cumpetenzas comunicativas modestas bastassan per far la lavur, valan savens las cumpetenzas en la lingua "legitima" da la gruppa dominante sco criteri da selecziun, enstagl da las enconuschientschas professiunals dal lavurant. Enquistas tar interpresas

manifesteschan cleramain che era cumpetenzas en linguas estras giogan ina rolla per l'access a plazzas da lavur – sper cumpetenzas en la lingua dominante dal lieu. Surtut a cumpetenzas d'englais vegn attribuida ina funcziun da selecziun impurtanta. Da studis etnografics da process da recrutaziun pon ins concluder, che criteris sco la furmaziun, l'experientscha e la cumpatibilitad cun il team vegnan validadas sco pli impurtantas.

Studis en la tradiziun dal *critical language testing* s'occupan dal diever da tests da lingua per regular e flexibilisar la migraziun da lavur. Studis etnografics explitgan, co che l'argument da cumpetenzas linguisticas (apparentamain) manglusas po vegnir duvrà sco substitut per discriminaziuns rassisticas ed etnicas sin il martgà da lavur e per la regulaziun flexibla dal basegn da forzas da lavur da l'exteriur che dependa da la conjunctura. En quels cas vegn mussà, co che cumpetenzas linguisticas daventan in criteri da discriminaziun "legitim" che vegn schizunt acceptà dals pertutgads sez en vista a l'ideologia dominante dal *native speaker*.

Socialisaziun linguistica al plaz da lavur e furmaziun professiunala

Cumpetenzas linguisticas valan oz sco premissa per cumpetenzas d'in savair agir professiunal. Da quai resultan trais champs da perscrutaziun impurtants che concernan la socialisaziun linguistica al plaz da lavur ed en la furmaziun professiunala: la promoziun da la segunda lingua al plaz da lavur, la promoziun da cumpetenzas linguisticas en la furmaziun professiunala e la co-construcziun da cumpetenzas linguisticas e professiunalas.

La pratica e la perscrutaziun davart la promoziun da la L2 da forzas da lavur immigradas ha surtut ina lunga tradiziun en il territori linguistic englais. Cun la migraziun da lavur creschenta vegn quest tema er en auters pajais sin l'agenda da perscrutaziun. La perscrutaziun actuala tar l'instrucziun da la L2 al plaz da lavur parta dad ina vista holistica. Ella accentuescha la necessitad da basar la promoziun da la segunda lingua sin enconuschientschas dal basegn da comunicaziun effectiv e consequentamain sin perscrutaziun etnografica al plaz da lavur (ils curs duain sa basar sin basegns evidents e sin la pratica). Plinavant na vul ella betg mo intermediar enconuschientschas da lingua professiunala, ma era cumpetenzas d'interacziun sociala per situaziuns dal mintgadi (ils curs duain sa basar sin scenaris), gidar ils emprendiders da chattar megtras pussaivladads da participaziun (visiun emancipatorica) e sensibilisar els per differenzas culturalas da las spetgas e nor-

mas d'interacziun sco era per praticas potenzialmain discriminantas (*language awareness*).

Pli baud vegnivan l'effizienz e la segirtad al plaz da lavur, la flexibilitad e la creschientscha economica surtut assoziadas cun cumpetenzas da la lingua locala e da la lingua d'interpresa. Ussa mussan studis ch'i vegn emprendì dapli, sche tant la lingua locala sco era l'emprima lingua da las forzas da lavur da lingua estra vegnan duvradas (p.ex. en curs da segirtad u en curs da perfecziunament). Er analisis criticas davart la promoziun da la segunda lingua mussan che la prestaziun al lieu da lavur na dependa betg a moda unilineara da las cumpetenzas en la lingua dominante. I para che curs da lingua e da comunicaziun per migrants da lavur rinforzian l'egemonia da la lingua dominante e vegnian per part era malduvrads sco instrument da selecziun.

La perscrutaziun davart l'impurtanza da las linguas en la furmaziun professiunala suttastritga oz la necessitad da preparar las giuvnas ed ils giuvens sin in mund da lavur pli e pli pluriling e da dotar els cun in repertori minimal da linguas estras ch'els pon duvrar a moda flexibla. En vista al dumber d'uras limitadas dad emprendiders, vegnan models d'instrucziun bilingua e la promoziun da stgomis pli e pli impurtants. Ozendi vegn perscrutà er il connex fundamental tranter cumpetenzas da lingua e da professiun e sviluppa

ina “linguistica da la furmaziun”. Questa analysescha co ch’il savair professiunal vegn instrui e costruì e co che incumbensas da lavur vegnan realisadas cun agid da strategias linguisticas. Il process d’emprender vegn examinà sco process dinamic, interacziunal e multimodal che vegn era influenzà da la socialisaziun (linguistica) en il champ da lavur. Studis davart la furmaziun en professiuns dal sector da servetsch mussan, co che cumpetenzas tecnicas e linguisticas vegnan er interme-

diadas en furma da reglas da cumportament standardisà. Las scuvertas davart il connex stretg tranter la furmaziun linguistica e tecnica vegnan oz duvradas sco argument per ina promoziun integrada e pli intensiva da la segunda lingua resp. per la promoziun d’ina furmaziun linguistica sco part da la furmaziun professiunala pratica, da la quala betg mo l’economica po profitar (diever effizient dal temp), ma da la quala pon era profitar lavurers nunscolads ch’han fadia d’emprender linguas.

Gestiun da la diversitad linguistica

La gestiun e la valor da la diversitad linguistica en l'economia stattan en il focus da divers studis. La gronda part da quels studis derivan surtut da las ciencias dal management, da la sociolinguistica e da l'economia da linguas. Entant che spezialists da management e resursas umanas s'interesseschon primarmain per las differentas strategias da management linguistic e lur consequenzas economicas, sa concentreschan ils sociolinguists surtut sin las differenzas tranter la politica da linguas uffiziala d'ina interpresa e las praticas linguisticas rapportadas ed observadas en il mintgadi da lavur. Econsoms da lingua percenter emprovan da quantifitgar il gudogn economic da cumpetenzas linguisticas.

Studis davart il management da linguas focusseschan surtut interpresas multinaziunalas e lur politikas linguisticas d'interpresa differentas. Questas sa movan tranter ils dus pols da l'unificaziun globala e l'integraziun en in'unica lingua, q.v.d. comunicaziun en ina lingua d'interpresa communabla (*common corporate language*, CCL), e l'adattaziun locala che prevesa in diever differenzià da diversas linguas, q.v.d. la lingua da la sedia principala (*parent company language*, PCL) e d'ulteriuras linguas preschentadas en l'interpresa ed en filialas e martgads da l'exteriur. La gronda part dals studis observa ch'ina CCL vegn duvrada en la pratica quasi adina ensemen cun autras linguas, che

las politikas *de facto* da sutensi (*bottom-up*) han ina gronda influenza en cumparegliazion cun las politikas *de jure* da surengiu (*top-down*). Ina *one-language working policy* na correspunda savens betg als basegns ed a las praticas linguisticas effectivas dad ina interpresa, perquai che quellas èn influenzadas d'exigenzas contextualas e funcziunalas. Studis sociolinguistics pli novs suttastritgan che l'analisa dal management linguistic e da las praticas linguisticas ston vegnir fatgas en in context istoric ed economic pli vast e che aspects da pussanza politica ed ideologia linguistica ston vegnir resguardads.

Analisis sociolinguisticas da la politica da lingua d'interpresas sa servan per regla d'ina cumbinaziun da metodas sco l'analisa da documents, intervistas ed observaziuns participantas per cumparegljar la politica uffiziala e las decleraziuns cun la pratica effectiva. I vegn rapportà maioritarmain dad ina discrepanza tranter la politica ed ils discurs dad ina vart e la pratica da l'autra vart. Tar l'analisa da documents vegnan intercuridas gugent las linguas da redacziun dals texts ils pli impurtants, las pretensiuns linguisticas en ils inserats per plazzas ed actualmain era las "cuntradadas linguisticas" da las interpresas. Las analisis constateschan unanimamain ina ferma preschientscha da l'englais, ma er ina impurtanza dad autras linguas che vegn sutstimada tendenzialmain. In dumber creschent dad enquistas

tar interpresas en differents pajais da l'Europa vegn a la conclusiun, che sulettamain englais na bastia betg per restar cumpetitiv e ch'i dovria strategias per promover las linguas ed il management da las linguas tant dal stadi sco era da las interpresas.

Studis da l'economia linguistica concepeschan cumpetenzas linguisticas sco part dal chapital uman. En il focus da divers studis stat il connex tranter il gudogn ord lavur e las cumpetenzas linguisticas resp. il diever da linguas estras al plaz da lavur. Ils resultats mussan diversas influenzas tut tenor la lingua, la schlattaina, la derivanza e la funcziun dals emploiads sco era la regiun linguistica e la branscha da l'interpresa. Studis davart l'acquisiziun da la lingua dal pajais da recepziun constateschan tar glied d'autras linguas in connex positiv tranter bunas cumpetenzas en la lingua locala e lur gudogn (effect pli ferm tar ils umens). Al medem mument è era vegnì scuvert in effect da discriminaziun resp. in *wage penalty* tranter indigens ed immigrants che han las medemas cumpetenzas da la lingua locala e qualificaziuns cumparegliablas. Analisis da salaris da forzas da lavur cumparegliablas mussan ch'i dat in'influenza positiva da cumpetenzas plurilinguas resp. dad activitads professiunalas en pliras linguas. Quai vala particularmain per l'englais e strusch per linguas minoritaras alloctonas.

Intgins studis s'occupan spezialmain cun l'impurtanza da linguas minoritaras en

il mund da lavur. Tut tenor il status da la lingua minoritara (autoctona u alloctona, sustegnida dal stadi u betg) constatesch'ins differentas influenzas. Tar cumpetenzas en linguas minoritaras autoctonas promovidas dal stadi calculeschan studis da l'economia linguistica in avantatg per il salari. Studis sociolinguistics observan però er ina marginalisaziun creschenta da linguas pitschnas autoctonas en il mund da lavur, sche lur acquisiziun na vegn betg promovida tras prescripziuns statalas a l'economia. Linguas minoritaras duvradas internaziunalmain, sco franzos en il Canada, daventan oz però pli e pli in avantatg cumpetitiv economic per ils pledaders che han per regla era fitg bunas cumpetenzas d'englais. Cumpetenzas da linguas minoritaras alloctonas na paran percenter betg dad esser relevantas per la paja, ma ellas pon purtar avantatgs socials e pon vegnir duvradas dad emploiaders per part per lavurs da translaziuns spontanais. In agen champ da perscrutaziun èn las strategias dad immigrants sin il martgà da lavur che persequiteschan la strategia da stgaffir lavur per sasez e fundar in'atgna fatschenta (*ethnic entrepreneurship*) cun recrutar glied da lur gruppa da derivanza (*ethnic work units*).

Plurilinguitad pratitgada a la lavur

Parallel als contacts da lingua creschents en il mund da lavur, crescha er il dumber d'analysas sociolinguisticas da situaziuns da lavur plurilinguas concretas. En il focus stattan praticas plurilinguas, represchentaziuns discursivas e lur effects. In'ampia litteratura sociolinguistica s'occupa da las branschas dal sector terziar ch'èn linguisticamain spezialmain intensivass. Percunter datti mo paucs studis davart praticas plurilinguas en il sector secundar.

Studis davart praticas plurilinguas al plaz da lavur pon vegnir grupadas tenor studis che s'occupan da dumondas da la tscherna da lingua, cun dumondas da process d'inclusiun ed exclusiun colliads a la tscherna da lingua, cun dumondas dal *multilingualing* e dal *codeswitching* sco era cun dumondas da la represchentaziun sociala da la plurilinguitad en interpresas.

Analisas davart la tscherna da lingua renvieschan regularmain a las trais opziuns da basa: adattaziun a la lingua da l'auter resp. dal client, nagina adattaziun u la tscherna dad ina lingua franca (per regla da l'anglais). En agiunta a questas opziuns vegn oz era renvià a strategias plurilinguas sco translatar, *codeswitching* u *codemixing* e plurilinguitad receptiva sco era a strategias cumbinadas che vegnan duvradas per regla en la pratica. Sco facturs che influenzeschan la tscherna da lingua vegnan numnads surtut la bransch, la grondezza da l'interpresa, ils adressats, il medium ed il radius da com-

municaziun. Intgins auturs vesan tut tenor l'effect intenziunà plitost ina tscherna da lingua utilitaristica u plitost psicologica. Auters suttastritgan che betg mo facturs individuals e d'interpresa dal micro- e dal meso-nivel determineschian la tscherna da lingua en in'interpresa, ma era facturs da la politica ed economia publica dal macro-nivel.

Process linguistics da pussanza, d'inclusiun ed exclusiun en il mund da lavur na vegnan betg mo analisads en situaziuns classicas da selecziun (p.ex. tar discurs da preschentaziun, tests per permissiuns da lavur e da dimora, cf. survart), ma era vi e pli en praticas linguisticas dal mintgadi en interpresas internaziunalas. Tar quellas analisas vegn suttastritgà che enconuschientschas da la lingua d'interpresa cuminaivla (per regla anglais), sajan ina funtauna da pussanza impurtanta e promovian u limiteschan l'access ad infurmaziuns relevantas ed a centers da decisiun. En quest connex discurr'ins er da structurass da sumbriva, distorsiuns da pussanza e barrieras da carriera che derivian da cumpetenzas d'anglais mal repartidas. Al medem mument vegn constatà che cumpetenzas en la lingua locala èn necessarias per s'integrar en il team e per as participar al *smalltalk* impurtant or da motivs socials.

Studis interacziunals davart la comunicaziun plurilingua al plaz da lavur (fatgs per la pli gronda part tar emploiads da biro, *white-collar workers*) analisieschan,

co che ils acturs involvids mobiliseschan lur repertoris multilings e multimodals ed adatteschan quels a la situaziun per vegnir chapids uschè bain sco pussaivel. En il contact (oral) cun clients vegnan las resursas linguisticas duvradas pli pauc tenor las directivas da l'interpresa, ma plitost tenor las pretensiuns contextualas e funcziunalas e quai a moda flexibla e senza resguard sin la correctadad grammaticala. Ozendi vegn quest discurren pluriling analisà en il rom da la perscrutaziun dal *multilanguaging* resp. dal *purilanguaging*. In'ulteriura pratica plurilingua bain perscrutada è il *codeswitching* che vegn era observà en il mund da lavur. Ma era là vegn el valità dals acturs sezs plitost sco negativ (sco expressiun da cumpetenzas linguisticas manglusas) e perquai vegn el duvrà be a l'intern da la gruppa.

Studis ch'èn datiers dal paradigma socio-constructivistic s'interesseschan per process (discursivs) da construcziun da senn e da producziun da savair davart la plurilinguitad en il mund da lavur. Els partan dal fatg ch'i dat ina influenza reciproca tranter la represchentaziun sociala, las praticas, las politicas ed ils contexts. En quels studis vegn constatà ina survivalitaziun da l'anglais era sin nivel discursiv. Quella haja dentant ina influenza sin la lingua d'interpresa tschernida, sin la promozion da curs da lingua e sustegnina ina concepziun monolingua da la comunicaziun da fatschenta. Parallelamain vegnia la

mundada da l'anglais però era relativada cun il renviament a l'impurtanza da la lingua local (*English plus workplace*).

Ils ultims onns è il focus da numerus studis sociolinguistics vegnì mess sin la lavur da lingua paradigmatica per la *new economy*, oravant tut en *call-centers*, en il turissem ed en la reclama. Cumpetenzas linguisticas èn en quests champs da lavur resursas spezialmain preziasas. Grazia a strategias plurilinguas po vegnir cuntanschì ina plivalur economica. Tar l'analisi da process da commodificaziun linguistica vegn surtut focussada la tensiun immanenta a la globalisaziun che sa sviluppa tranter omogenisaziun ed eterogenisaziun, q.v.d. tranter praticas discursivas globalas normadas e praticas discursivas diversifitgadas a nivel local: Dad ina vart vul ins standardisar e regular la comunicaziun (en *call-centers*) e garantir la chaipientscha al nivel internaziunal (en il turissem e la reclama), per regla cun anglais sco lingua franca. Da l'autra vart vul ins però era liar ils clients cun in'adattaziun linguistica flexibla ed uschè locala sco pussaivla. Plinavant vul ins sa distinguer grazia ad in'autenticitad linguistica e culturala e crear martgads da nischa. Quai mussan per exempel studis davart la (de-)valorisaziun dad accents en il *telemarketing*, studis davart il *branding* linguistic, davart la "reclama etnica" u davart il *heritage tourism* resp. il "turissem patrimonial".

Cuntrari al sectur terziar n'è il sectur secundar fin ussa betg vegnì perscrutà ferm, ed il sectur primar è quasi restà in terren nuncultivà. Sin il pli chatt'ins anc studis da la politica da lavur e da sanadad che s'occupan da la plurilinguitad sco problem da segirezza en lieus da lavur cun pajas bassas e forzas da lavur or dals pli differents pajais. Studis sociolinguistics davart la plurilinguitad en lieus da produciun e hallas da fabricaziun, sin plazzals u

en manaschis agriculs datti fitg darar. En la litteratura vegn quai motivà cun l'access difficil a quest terren e cun la canera ed il potenzial da privel a divers da quests lieus da lavur. Tuttina èn vegnids fatgs intginas perscrutaziuns empiricas sin plazzals (europeics), che mussan ina discrepanza tranter in'ideologia da lingua monolingua ed egemoniala e tranter las praticas plurilinguas.

Valurisaziun da la plurilinguitad en il mund da lavur ed auters desiderats

En ils studis consultads vegnan adina puspè tematisadas differentas furmas da la valorisaziun e devalorisaziun da linguas, cumpetenzas linguisticas e da pledadras e pledaders. Ins po constatar che la plurilinguitad creschenta en il mund da lavur, ch'è vegnida associada a l'entschatta bunamain mo a problems, obstachels e custs, vegn oz era concepida adina pli savens sco enritgiment ed avantatg da concorrenza. La valorisaziun economica e la chaptalisaziun da lingua e da la plurilinguitad en in mund da lavur global sa mussa er en il dumber creschent d'enquistas d'interpresas e studis da l'economia da lingua, che erueschan cumpetenzas linguisticas mancantas sco raschun per ina perdita dad incumbensas e sco in factur relevant per il salari. La persvasiun che la plurilinguitad vala en mintga cas la paina, vegn relativada dad analisas sociolinguisticas che mussan las valurs differentas da repertoris linguistics divers, resp. da las "linguas legitimadas" sin il martgà da lavur. Studis da cas precischan la necessitad da dumandar a moda differenziada, tgi che profitesch a tge context da tge plurilinguitad. Ils process da commodificaziun da linguas observads ils ultims onns èn ina nova moda da valorisaziun economica. En quels process vegnan la lingua, il patrimoni linguistic-cultural u la plurilinguitad sco tala commercialisads e duvrads per crear ina plivalur economica.

La litteratura davart il tema "plurilinguitad ed il mund da lavur" exemplifitgescha che

la perscrutaziun d'aspects linguisticas da la comunicaziun instituziunala e professiunala ha bain ina lunga tradiziun, ma che dumondas davart la plurilinguitad èn pir vegnidas virulentas e scientificamain relevantas cun la globalisaziun economica creschenta e la mobilitad. Il commerzi internaziunal sco era la rolla da l'anglais sco lingua franca en il mund da lavur stattan a partir da l'entschatta en il center da l'attenziun, surtut en la perscrutaziun da management e da comunicaziun da fatschenta. La gronda part dals studis sa concentrescha surtut sin la perspectiva da las interpresas e sin l'etascha dals schefs dad interpresas multinaziunals e da fatschentas pitschnas e mesaunas activas sin ina tribuna internaziunala. Geograficamain domineschan studis da pajais industrialisads u da novs pajais industrials.

Quest focus unilateral è ina raschun per pretender dapli perscrutaziun davart la plurilinguitad en il sector primar e secundar, en las hallas da fabricaziun (*shop floor*) e tar ils lavurants en l'industria (*blue-collar workers*). Colliada a quest giavisch è era la pretensiun concernent dapli perscrutaziun etnografica e longitudinala (p.ex. sin plazzals u en las hallas da produenziun dad interpresas multinaziunals) che pudess dar invistas pli profundas da praticas plurilinguas, politicas, discurs ed ideologias, las relaziuns da tensiun che existan tranter quellas e las transfurma-

ziuns. Plinavant ha era la plurilinguitad en l'economia informala strusch survegnì atenziun, bain che ina gronda part da la populaziun activa en pajais en svilup è occupada en quella.

La litteratura consultada exemplifitgescha plinavant ch'i dat en quest champ da perscrutaziun (originarmain interdisciplinar) anc bler potenzial per prender enconuschientscha da la litteratura spezialisada sur ils cunfins da l'atgna disciplina e sur ils cunfins linguistics ora.

In ultim desiderat èn studis approfondads davart la valurisaziun da la plurilinguitad

e dapli analisas davart process linguistics che creeschon ina stratificaziun ed ierar-chisaziun sociala en il mund da lavur. La vieuta ch'ins po observar oz, davent da la problematisaziun al laud da la plurilinguitad, è da metter en dumonda criticamain. Quai surtut or dal motiv che cumpetenzas plurilinguas na vegnan betg experimentadas da tuts sco enritgiment e perquai che las pretensiuns linguistics creschentas en il mund da lavur na vegnan betg accumuladas da tuts cun la medema facilitad.

